

FEMALE CHARACTERS IN THE VICTORIAN AND NEO-VICTORIAN NOVEL:
AN INTERTEXTUAL STUDY

Summary

Over the past decades one can observe an increasing interest in Victorian literature, which manifests itself, among other things, in the development of neo-Victorian fiction, a new literary tradition which alludes to the literary threads characteristic of the nineteenth-century novel. This tradition looks at “old themes” from a new perspective, offering space for the so far marginalized characters. This new viewpoint is especially visible in the manner of portraying the female literary characters central to this study. The aim of this dissertation is to explore and compare, on the basis of the selected texts, the ways the female characters are constructed in the Victorian and neo-Victorian novel. This study argues that neo-Victorian texts significantly modify the contemporary perception of the nineteenth-century novelistic heroine.

While the Victorian literary woman is usually portrayed as “the angel in the house,” the neo-Victorian heroine appears to be a more complex and often conflicted figure. In my study of these two types of literary characters, I have adopted the notion of intertextuality combined with Bakhtin’s dialogism. In formulating its basis, the study sketches the Victorian socio-cultural context, as well as the contemporary background which significantly influences the manner of reconstructing the nineteenth-century past and “re-interpreting” the Victorian novel. The Victorian texts selected for my analysis include: Charlotte Brontë’s *Jane Eyre*, Wilkie Collins’ *The Woman in White* and Ellen Wood’s *East Lynne*; the neo-Victorian works comprise: Jean Rhys’ *Wide Sargasso Sea*, Clare Boylan’s *Emma Brown*, Gail Carriger’s *Soulless*, Margaret Forster’s *Lady’s Maid* and Syrie James’ *The Secret Diaries of Charlotte Brontë*.

The study is divided into four chapters. It begins with the introduction of the Victorian socio-cultural context. The following chapters deal with the present-day backdrop against

which the neo-Victorian literature developed and the study of the selected aspects of the neo-Victorian heroines in the discussed texts. The *Introduction* presents the methodology used in this study. The concept of *intertextuality* is characterised by “theoretical instability” (Kucala, 33). The analysis of intertextual theories opens with a discussion concerning the Bakhtinian concept of dialogism. It is the Bakhtinian dialogism which enables the investigation into the modern literary dialogue with the nineteenth century. Mutual co-existence of the Victorian and neo-Victorian texts leads to the new “decoding” and analysis of the nineteenth-century literary perspective.

Special emphasis is placed on Gérard Genette’s treatment of intertextuality, which appears to constitute a suitable tool for studying the relations between the Victorian and neo-Victorian texts: Genette’s perspective offers a stable classification of texts and, at the same time, is not confined to a “closed system.” While discussing the issue of intertextuality, I also briefly introduce the work done by such Polish scholars as: Michał Głowiński, Ryszard Nycz, Henryk Markiewicz or Stanisław Balbus. In this study I draw on Nycz’s division of intertextual relations: “text-text,” “text-genre” and “text-reality.” Nycz’s theoretical proposal seems to be appropriate for my study of the Victorian and neo-Victorian novel, as intertextuality in the analysed texts can be found not only on the textual, but also on the generic and cultural level. James Phelan’s typology concerning the “mimetic,” “synthetic” and “thematic” aspects of the fictional character is applied in the analysis of the literary heroines.

The second chapter, entitled *The Social and Literary Context: Victorian Society, Women and the Novel*, presents a wide socio-cultural context of the Victorian era. In particular, it concentrates on the Victorian woman as seen from a social and domestic perspective. The chapter analyses other fundamental elements of the Victorian world, including such issues as, for example, “performativity,” “theatricality” or authenticity (the terms used by Lynn M. Voskuil in her *Acting Naturally: Victorian Theatricality and Authenticity*. The notion of “performativity” is regarded in the light of the behaviour influenced by the nineteenth-century etiquette, where the dividing line between authenticity and acting is blurred.). The aforesaid terms appear to play a crucial role in the construction of the nineteenth-century heroine. The Victorian woman, as presented in the novels discussed in this study, can be perceived as either an altruistic, helpless, “angelic,” almost spiritual being or as an assertive, self-conscious, socially useless or even “fallen” individual. Discussing an ambivalent portrait of the Victorian woman, I quote such critics and thinkers as, for

instance, Mary Wollstonecraft, William Rathbone Greg, John Stuart Mill or John Ruskin.

The third chapter, entitled *Between the Victorian Past and the Present: The Nineteenth Century Re-imagined*, brings into focus the neo-Victorian components in contemporary culture. It also shows the neo-Victorian novel as embedded in postmodernism. Two important, although not unequivocal concepts, are analysed: “adaptation” and “appropriation.” Other terms, such as “historiographic metafiction” or “ventriloquism” are introduced and analysed in the context of the neo-Victorian novel. Furthermore, the chapter briefly examines the genesis of the neo-Victorian novel and its most commonly “revisited” genres, including biography, detective novel and Bildungsroman. It concentrates on the notions of spiritualism and femininity, which are closely related to each other in the neo-Victorian novel. Drawing on the examples from the selected neo-Victorian works, such as Jean Rhys’ *Wide Sargasso Sea*, the chapter aims at presenting the literary heroines in a struggle with such problems as social exclusion, deprivation of voice, name and, thus, identity.

Chapters Two and Three analyse, compare and contrast the socio-cultural backgrounds of the Victorian and neo-Victorian novels. The study of the neo-Victorian female figures is thereby embedded in the socio-cultural context of both the nineteenth-century and modern literature.

The Fourth Chapter, *Victorian Women Reintroduced in Dialogue*, analyses the Victorian and neo-Victorian female characters, offering their multifaceted portraits in the context of such concepts as the New Woman, identity, deprivation of one’s voice, the voice regained, uprootedness and apparel. The chapter highlights the “mimetic,” “thematic” and “synthetic” aspects of the female characters. The first section portrays the protagonist of Gail Carriger’s work – *Soulless*. In the novel, the heroine, Alexia Tarabotti, figures as the Victorian “New Woman,” yet presented through the prism of contemporaneity. The subchapter is also concerned with the changing roles of nineteenth-century men as depicted in literature, contrasted with the “New Women” both in the Victorian and neo-Victorian texts.

In the novels discussed here attire plays a particularly meaningful role in the process of shaping the heroine’s identity. In Victorian novels, clothes fulfil a normative function, therefore positioning the female character in a conventional framework as an “angelic” or perverse and dangerous individual. In the neo-Victorian texts, apparel and fashion mirror the

“inner life” of the heroine and fulfil a practical function as well (especially in steampunk fiction). Devoted to fashion, this part of the study concentrates on such novels as: Wilkie Collins’ *The Woman in White*, Ellen Woods’ *East Lynne*, Jean Rhys’ *Wide Sargasso Sea*, Clare Boylan’s *Emma Brown* and Gail Carriger’s *Soulless*. For instance, Anne Catherick, the heroine of Wilkie Collins’ novel, can be perceived as a character reaching towards the future and anticipating the modern “New Woman” in terms of her independence. Choosing unconventional clothes, Anne Catherick consciously creates her own image and rejects the nineteenth-century convention.

The remaining part of the chapter examines two texts: Jean Rhys’ *Wide Sargasso Sea* and Clare Boylan’s *Emma Brown*, which are intertextually “confronted” with Charlotte Brontë’s *Jane Eyre*. This part of the study engages in the analysis of the novels in terms of such issues as the alienation of the female characters in the social and domestic environment, the lack of personal “roots,” missing identity, or inability to speak for oneself.

The final part of the study focuses on Syrie James’ *The Secret Diaries of Charlotte Brontë*. A dialogical analysis of this fictionalised biography is carried out in the context of other, previously published biographical sources depicting Brontë’s life. James’ novel bridges the gap between the preceding biographical works and the fictional, first-person narrative concerning the Victorian authoress. By introducing personal dimension into Charlotte Brontë’s “rewritten” life, James’ novel offers a new literary quality.

The *Conclusion* points to the bidirectional relation between Victorian and neo-Victorian fiction. “Unofficial” narratives or, the so-far unsung voices from the literary past, gain prominence in neo-Victorian fiction, enabling the formation of texts which gradually change the perception of the bygone, Victorian world. In particular, this perception changes radically in the case of the Victorian literary heroines. Whereas in the nineteenth-century novels the female characters remain dependent on their families, husbands and social environment, the neo-Victorian heroines from the selected texts seem to be independent and assertive individuals, capable of creating their own narratives and histories.

Streszczenie

W ostatnich dekadach obserwujemy wzrost zainteresowania literaturą wiktoriańską, który przejawia się m.in. rozwojem nowej tradycji w twórczości literackiej – tzw. literatury neowiktoriańskiej. Literatura neowiktoriańska nawiązuje do wątków typowych dla powieści dziewiętnastowiecznej, przedstawiając je w nowej perspektywie i uwzględniając głosy zmarginalizowanych dotąd postaci. Ta nowa perspektywa wyraźnie widoczna jest w sposobie ukazywania postaci kobiecych. Celem pracy jest właśnie porównanie, na podstawie wybranych utworów, sposobu konstruowania postaci kobiecych w powieści wiktoriańskiej i neowiktoriańskiej. O ile kobieta wiktoriańska to przeważnie ‘angel in the house’, a więc „anioł w domu”, o tyle kobieta neowiktoriańska utożsamia bardziej skomplikowaną i często skonfliktowaną wewnętrzną postać. Aby dokonać porównania obydwu typów postaci, przyjęłam pojęcie intertekstualności łącząc je z Bakhtinowskim pojęciem dialogiczności. Praca obejmuje zarówno wiktoriański kontekst społeczno-kulturowy jak i współczesne tło, które wpływa na sposób odtwarzania dziewiętnastowiecznej przeszłości i „reinterpretowania” wiktoriańskiej powieści. Do analizy wybrano utwory wiktoriańskie: *Jane Eyre* Charlotte Brontë, *The Woman in White* Wilkiego Collinsa, *East Lynne* Ellen Wood, oraz neowiktoriańskie: *Wide Sargasso Sea* Jean Rhys, *Emma Brown* Clare Boylan, *Soulless* Gail Carriger, *Lady's Maid* Margaret Forster i *The Secret Diaries of Charlotte Brontë* Syrie James. Uzasadnionym wydaje się stwierdzenie, iż powieść neowiktoriańska stała się zauważalnym zjawiskiem kulturowym nie tylko wpływającym na interpretację czasów współczesnych, ale także kształtującym postrzeganie literackiej przeszłości. W proponowanym przeze mnie ujęciu teksty neowiktoriańskie przekształcają współczesne wyobrażenie o dziewiętnastowiecznej bohaterce powieści.

Praca podzielona została na cztery rozdziały przedstawiające kolejno: wiktoriański kontekst społeczno-kulturowy, współczesne tło w którym pojawiła się i rozwinęła literatura neowiktoriańska oraz wybrane aspekty kobiecych postaci neowiktoriańskich przeanalizowane w omawianych powieściach.

W Rozdziale Wstępnym przedstawiono przyjętą w pracy metodologię. W pierwszej kolejności omawiane jest pojęcie intertekstualności, które charakteryzuje się „teoretyczną niestabilnością” (Kucala, 33). Omawianie teorii intertekstualnych rozpoczyna dyskusja nad fundamentalnym pojęciem “dialogiczności” Bakhtina. Ujęcie bakhtinowskie pozwala na ponowne przeanalizowanie powieści dziewiętnastowiecznej w dialogu z powieścią neowiktoriańską. Współlistnienie tekstów wiktoriańskich i neowiktoriańskich we wzajemnej

relacji prowadzi do nowego odczytania i przeanalizowania dziewiętnastowiecznej perspektywy literackiej.

Teorie intertekstualne, jak stwierdza Bożena Kucała, mogą zostać podzielone na te, które „dezintegrują” tekstowe znaczenie oraz te, które je „konsolidują” (38). Tak więc, w Rozdziale Wstępnym omówione zostają powyższe podejścia. Szczególna uwaga poświęcona zostaje teorii intertekstualności Gérarda Genette’a, która wydaje się najbardziej odpowiednim narzędziem do studiowania relacji między tekstami wiktoriańskimi i neowiktoriańskimi, gdyż oferuje ona stabilną klasyfikację tekstów (opartą na pojęciu „architekstualnej sieci”) a jednocześnie, nie ogranicza się do „zamkniętego systemu”.

Omawiając zagadnienie intertekstualności, zwracam uwagę na wkład polskich naukowców takich jak Michał Głowiński, Ryszard Nycz, Henryk Markiewicz i Stanisław Balbus. W pracy opieram się na teorii Ryszarda Nycza, która skupia się na trzech relacjach: „tekst-tekst”, „tekst-gatunek” oraz „tekst-rzeczywistość”. Propozycja Nycza wydaje się najwłaściwsza w moim studium powieści wiktoriańskich i neowiktoriańskich, jako że w analizowanych w pracy tekstach intertekstualność omawiana jest nie tylko na poziomie tekstowym, ale również gatunkowym i kulturowym.

Analizy postaci kobiecych dokonuję w oparciu o typologię Jamesa Phelana dotyczącą „mimetycznego”, „syntetycznego” i „tematycznego” aspektu fikcyjnej postaci literackiej. Klasyfikacja ta porządkuje intertekstualne analizy kobiecych postaci w wybranych powieściach przedstawianych w pracy.

Drugi rozdział pracy, zatytułowany *The Social and the Literary Context: Victorian Society, Women and the Novel*, przedstawia szeroki kontekst społeczno-kulturowy doby wiktoriańskiej. W szczególności koncentruje się on na kobiecie wiktoriańskiej widzianej w perspektywie społecznej i rodzinnej. Ponadto, rozdział ten analizuje inne główne elementy obrazu wiktoriańskiego świata, takie jak np. „performatywność”, „teatralność” czy autentyczność (pojęcia zastosowane w książce Lynn M. Voskuil – *Acting Naturally: Victorian Theatricality and Authenticity*. „Performatywność” odnosi się tu do zachowania podyktowanego dziewiętnastowieczną etykietą gdzie granica pomiędzy „autentycznością” a „aktorstwem” zostaje zatarta.) Wymienione terminy wydają się istotne w kreowaniu świata i zachowań dziewiętnastowiecznej bohaterki powieści. W omawianym rozdziale wiktoriańskie kobiety zostają ukazane zarówno jako altruistyczne, bezradne, „anielskie” i niemal duchowe istoty, jak i postaci asertywne, samoświadome i postrzegane jednak jako nieprzydatne społecznie lub nawet „upadłe”. Przedstawiając ambiwalentny obraz kobiet

wiktoriańskich odnoszę się do takich krytyków i myślicieli jak np. Mary Wollstonecraft, William Rathbone Greg, John Stuart Mill czy John Ruskin.

W trzecim rozdziale pt. *Between the Victorian Past and the Present: The Nineteenth Century Re-imagined* omówiono elementy neowiktoriańskie we współczesnej kulturze. Przedstawiono również powieść neowiktoriańską jako wpisującą się w nurt postmodernistyczny. Istotne wydaje się przeanalizowanie dwóch zasadniczych pojęć które bynajmniej nie są tożsame: „adaptacja” oraz „zawłaszczenie” („appropriacja”). Wprowadzone zostają również takie terminy jak: „historiograficzna metafikcja” czy „ventriloquism”, które wykorzystano przy omawianiu powieści neowiktoriańskiej. Co więcej, rozdział omawia genezę powieści neowiktoriańskiej i najczęściej „odtworzane” w tym kontekście gatunki: biografię, powieść detektywistyczną i Bildungsroman. Koncentruje się on także na pojęciach spirytualizmu i kobiecości, które w neowiktoriańskiej powieści są ze sobą ściśle powiązane. Czerpiąc z przykładów z wybranych neowiktoriańskich powieści, prezentuje on literackie bohaterki jako osoby zmagające się z problemami społecznego zagubienia, pozbawione głosu i imienia, a tym samym tożsamości.

Kolejne rozdziały stawiają sobie także za cel przestudiowanie, porównanie i skonstrastowanie tła społeczno-kulturowego powieści wiktoriańskich i neowiktoriańskich. Pojawiające się w kolejnych częściach pracy analizy bohaterek neowiktoriańskich zostają tym samym osadzone w kontekście społeczno-kulturowym ukazany zarówno w dziewiętnastowiecznej jak i we współczesnej powieści.

Czwarty rozdział pt. *Victorian Women Reintroduced in Dialogue* zawiera analizy wybranych wiktoriańskich i neowiktoriańskich bohaterek literackich w kontekście takich zagadnień jak: „Nowa Kobieta”, tożsamość, „pozbawianie” i „przywracanie” głosu, odbieranie rodzinnych korzeni czy dobór ubioru. Rozdział podkreśla także „mimetyczne”, „tematyczne” i „syntetyczne” aspekty charakterystyki wybranych bohaterek literackich. Zastosowanie teorii postaci literackiej Jamesa Phelana pozwala na wyeksponowanie dominującego komponentu postaci literackiej i jej dogłębne odczytanie.

Pierwszy podrozdział tej części pracy poświęcony jest bohaterce powieści *Soulless* autorstwa Gail Carriger. Alexia Tarabotti ukazana jest w nim jako wiktoriańska “Nowa Kobieta” „odczytana” we współczesnej perspektywie. Przedstawiono również zmieniające się role wiktoriańskiego mężczyzny w literaturze, który zostaje skonstrastowany z tzw. “Nową Kobieta” zarówno w wiktoriańskich jak i neowiktoriańskich tekstach.

Szczególne znaczenie w kształtowaniu tożsamości postaci kobiecych w utworach wiktoriańskich pełni strój. Ubiór w powieściach wiktoriańskich posiada funkcję normatywną, a więc umieszcza kobietą bohaterkę w konwencjonalnych ramach jako postać „anielską” lub też przewrotną i niebezpieczną. Tymczasem w neowiktoriańskich tekstach moda odzwierciedla „wnętrze” bohaterki oraz spełnia funkcję praktyczną (zwłaszcza w powieściach steampunkowych). W podrozdziale pojawiają się takie powieści jak: *The Woman in White* Wilkie Collinsa, *East Lynne* Ellen Woods, *Wide Sargasso Sea* Jean Rhys, *Emma Brown* Clare Boylan i *Soulless* Gail Carriger. Na przykład Anne Catherick, bohaterka powieści Collinsa, może być uznana za postać wybiegającą w przyszłość pod względem swojej niezależności. Świadomie tworzy ona bowiem swój wizerunek poprzez niekonwencjonalny dobór ubrań i tym samym łamie obowiązujące wzorce i antycypuje pojawienie się neowiktoriańskich postaci kobiecych.

Dalsza część rozdziału czwartego poświęcona jest dwóm neowiktoriańskim powieściom: *Wide Sargasso Sea* Jean Rhys i *Emma Brown* Clare Boylan. Powieści te zostają intertekstualnie skonfrontowane z *Jane Eyre* autorstwa Charlotte Brontë. Ta część pracy podejmuje analizę takich zagadnień w powyższych powieściach jak: wyobcowanie bohaterek w środowisku rodzinnym i społecznym, brak własnych „korzeni”, tożsamości oraz zdolności do wyrażania własnego zdania.

Ostatnia część pracy omawia powieść Syrie James pt. *The Secret Diaries of Charlotte Brontë*. Zaproponowana zostaje dialogiczna analiza tej fabularyzowanej biografii w relacji do innych, wcześniejszych biografii poświęconych Charlotte Brontë. Powieść autorstwa James jawi się jako ważny utwór łączący wcześniejsze prace biograficzne poświęcone Charlotte Brontë z fikcyjną, pierwszoosobową relacją wiktoriańskiej pisarki. Powieść James wprowadza nową jakość w powieści neowiktoriańskiej, gdyż wydaje się oscylować pomiędzy „faktem” i fikcją. Tak skonstruowana powieść redukuje bakhtinowski dystans pomiędzy bohaterką i czytelnikiem i wprowadza bardziej osobisty wymiar do przedstawianego życia Charlotte.

Konkluzje pracy wskazują na dwukierunkową relację literatury wiktoriańskiej i neowiktoriańskiej. „Nieoficjalne” lub pomijane do dzisiaj narracje z przeszłości zostają „wydobyte na powierzchnię”, w rezultacie czego powstają teksty zmieniające postrzeganie wiktoriańskiego świata, a w szczególności dziewiętnastowiecznych bohaterek kobiecych w analizowanych powieściach. Podczas gdy bohaterki powieści wiktoriańskich pozostają uzależnione od rodzin i mężów, neowiktoriańskie postaci kobiece w omawianych utworach

wydają się być w pełni niezależnymi i asertywnymi jednostkami posiadającymi możliwość tworzenia swoich własnych narracji i historii.

Aleksandra Trzyniecka